

سیر تحول بانکداری در ایران

عصر جدید بجا ماند.

بسا آنکه در دوره بعد از اسلام این نوع مؤسسات فعالیت رسمی نداشتند، ولی بانکداری به شکل صرافی توسط افراد و صرافان کساکان ادامه داشت و کلیه عملیات نقل و انتقال پولی و ضرب سکه و تغییر و تبدیل انواع پول ها و معاملات نزولی، به وسیله صرافان صورت می گرفت.

در دوره سلطه مغول، به علت وخامت اوضاع اقتصادی ناشی از تسلط همین قوم به ایران، صرافی نیز لطمه فراوان دید، ولی از اوایل قرن شانزدهم میلادی به بعد، که سلسله صفویه روی کار آمد و اقتصاد ایران رونق یافت، صرافی نیز جانی تازه گرفت و بیشتر متوجه امور بازرگانی شد و قسمتی از وظایف بانکداری امروزی - از قبیل تسزیل بروات و تصفیه حساب های تجار و نقل و انتقال وجوه در نقاط مختلف کشور و خارج را به عهده گرفت.

در این دوره، استفاده از بروات و سفته معمول بود و دیگر نیازی به حمل پول نقد نبود و برای نقل و انتقال پول از حواله های دستی و خطی استفاده می شد. این حواله ها به علت اعتماد فراوانی که بین مردم، به خصوص بین بازرگانان وجود داشت، رواج کامل پیدا کرد و توسعه صرافی باعث رواج سندی به نام بیبچک شد که صرافان به وسیله آن، وصول مبلغی را اعلام و تعهد می کردند که عندالمطالبه یا به وعده کوتاه مسترد دارند، به طوری که این سند در پاره ای از شهرهای تجارتهای ایران مانند مشهد، تبریز و اصفهان یکی از وسایل مهم پرداخت تلقی می شد، زیرا اکثر معاملات با آن انجام می شد و وسیله ای برای رفع مضیقه پولی بشمار می آمد.

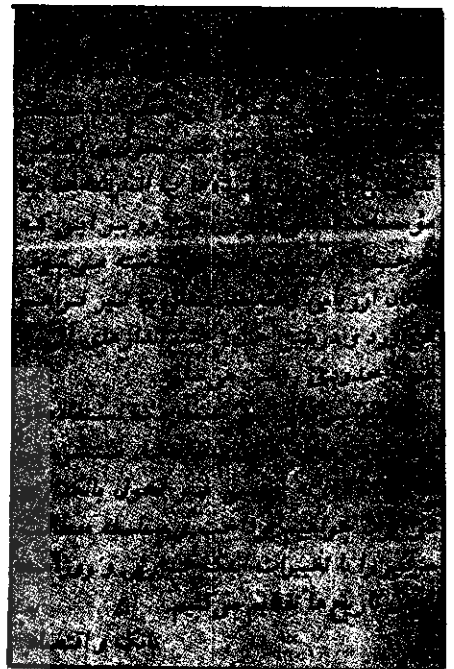
در این زمان، برای صدور برات و بیبچک و معاملات صرافی مقرراتی وجود نداشت و تنها عرف و عاداتی حاکم بود که در طول زمان بوجود آمده بود. همچنین، اعتماد مردم به صرافان موجب شد که بیبچک، که به منزله اسکناس و از مشخصات رونق اقتصادی و صرافی این دوره در

در دریکسی و نیم دریکسی نیز وجود داشت. پشتوانه پول ایران، طلا و نقره و سنگ های گرانبها بود که در خزانه های بازارگاد، شوش و بابل انباشته بود. این پول، به علت اعتبار زیاد و پشتوانه محکم و قدرت خرید خوب، ظرف چندین قرن، در تمام حوزه های امپراتوری وسیع شاهنشاهی و جهان باستان رایج بود.

زدن سکه و رایج شدن پول در ایران، موجبات سهولت پرداخت مالیات و ماهیانه ها را فراهم کرد. همچنین، رواج پول، به عنوان وسیله مبادله، سبب توسعه تجارت، به خصوص داد و ستد داخلی گردید.

در دوره هخامنشیان، مؤسسات اعتباری مستقل هم بوجود آمدند و دامنه فعالیت های آنها بسیار وسیع بود و به عملیات بانکی امروزی شباهتی داشت. بنا به نوشته «کرشمن» باستان شناس معروف، مؤسسات اعتباری آن زمان، به عملیات رهنی و کارگشایی مشغول بودند، سپرده قبول می کردند و وام می دادند و مشتریان این مؤسسات حتی حساب جاری داشتند و از نوعی چک استفاده می کردند. علاوه بر این، مؤسسات اعتباری سرمایه و سایر منابع مالی خود را در مستغلات، کشاورزی، گله داری، ماهیگیری و کشتی های تجارتهای بکار انداخته بودند.

سپس، در دوره ساسانیان، مؤسسات اعتباری توسعه بیشتر یافتند و دادوستد توسط سکه رواج پیدا کرد و برات، که قبلاً فقط وعده پرداخت در آینده بود، به صورت یک بدهی قانونی درآمد. اصطلاحات چک و حواله هنوز در بعضی از زبان های پهلوی باقی مانده و بازرگانان سوریه استفاده از برات را از ایرانیان آموخته و به اهالی کشورهای غرب یاباد دادند. فعالیت این دستگاه ها در این دوره بیشتر محدود به امور بازرگانی بود و فقط در صورت بدی وضع محصول یا درموقع پرداخت مالیات، به افراد اعتبار می دادند. دولت در امور بانکی مداخله داشت و بسیاری از مقررات و عرف و عادات اعتباری و بانکی، که در آن دوره وضع شد، تا

● مؤسسات اعتباری مستقل در دوره هخامنشیان بوجود آمدند و علاوه بر انجام عملیات بانکی مختلف و افتتاح حساب جاری برای مشتریان، از نوعی چک هم استفاده می کردند.

بانکداری در ایران قدیم

به عقیده مورخان، مؤسسات اعتباری و بانک ها نخستین بار در خاورمیانه بوجود آمدند و سکه به عنوان پول از اختراعات مردم این ناحیه است.

داریوش کبیر در سال ۵۱۶ قبل از میلاد، به ضرب سکه اقدام کرد و سکه طلای او به «دریک» و سکه نقره وی به «سیگلو» موسوم بود. بر روی سکه دریک، نقش چهره شاهنشاه و بر روی دیگر آن، نقش یک تیرانداز پارسی بود. سکه دریک محتوی ۸/۴ گرم طلا و سکه سیگلو دارای ۵/۶ گرم نقره بود. نسبت نقره به طلا در آن زمان یک به سیزده بود. سکه های

● **پس از لغو امتیاز نفتی رویتر و به عنوان جبران غرامت، به وی اجازه داده شد که به کار بانکداری در ایران بپردازد و چنین بود که بانک شاهنشاهی ایران بوجود آمد.**

۵۰ درصد و برای سال های بعد یک سوم تعیین شده بود و مقرر بود که تفاوت بین میزان پشتوانه فلزی با میزان اسکناس در جریان، به وسیله اموال غیرمنقول بانک در ایران و وام های دریافتی دولت از بانک پوشانده شود.

مسئولیت اداره این بانک با صاحب امتیاز و شرکای او بود، ولی دولت به وسیله کمیسر عالی، حق نظارت خود را در امور بانک اعمال می کرد. طبق امتیازنامه فوق الذکر، مقرر بود که ۶ درصد سودخالص بانک به دولت داده شود. همچنین، بانک متقبل بود که وامی به مبلغ ۴۰ هزار لیره با بهره ۶ درصد و بعداً وام های دیگری با بهره ۸ درصد به دولت بدهد و نگهداری و نقل و انتقال حساب های دولتی را، تحت نظارت بازرس دولت در بانک، برعهده گیرد. همچنین، بانک از قبول مبیع شرطی منع شده بود.

در سال ۱۸۹۰ بانک شاهنشاهی ایران فعالیت خود را ابتدا در تهران شروع کرد و سپس، در شهرهای مهم کشور مانند مشهد، اصفهان، شیراز، تبریز، رشت و زاهدان شعبی را دایر کرد و کم کم مجموع شعب آن به ۲۵ شعبه بالغ شد. ضمناً به بانک اجازه داده شده بود که تا حدود ۸۰۰ هزار لیره (۲۸۰۰۰۰۰ تومان) اسکناس منتشر کند و صدور اسکناس بیش از مبلغ مزبور موقوف به اجازه دولت بود. تا پایان سال ۱۳۰۷ اجازه نشر ۱۵ میلیون تومان اضافه بر مبلغ اصلی از دولت به بانک داده شد. وجه اسکناس ها فقط در شهرستان های محل صدور قابل پرداخت بود و در صورت ارایه اسکناس صادره یک شهرستان در شهرستان دیگر، مبلغی از آن کسر می شد. علت اتخاذ این تصمیم، مقابله با صرافان بود، زیرا صرافان ایرانی کوشش می کردند تا اسکناس های بانک را که در شهرستان های مختلف صادر شده بود، در یک محل جمع آوری کنند و سپس، برای تبدیل آن به پول فلزی، یکباره به یکی از باجه های بانک مراجعه کنند و ملاً موجبات عدم اعتماد و ایجاد سوءظن عمومی نسبت به اسکناس های بانک را فراهم

کشور با سایر کشورها، به خصوص با کشورهای اروپایی و کشور روسیه و سایر کشورهای همجوار توسعه پیدا کرد، سیستم صرافی ایران به علت پراکندگی و کمی سرمایه و انجام کارهایی که به هیچ وجه با صرافی ارتباط نداشت و از همه مهمتر، به علت عدم استفاده از روش های جدید بانکداری، که در این مرفع در سایر کشورها کاملاً شیوع پیدا کرده بود، پاسخگوی احتیاجات جدید کشور نبود و نمی توانست نیازمندی های پولی را برطرف سازد و در نتیجه، لازم آمد که صرافان ایرانی با همکاری یکدیگر مانند سایر کشورهای مترقی در راه و روش خود تجدیدنظر کنند و موسسات بانکی را، که با این شرایط جدید تناسب و مطابقت داشته باشند، بنیاد نهند.

بانک های خارجی در ایران
* **بانک شاهی ایران:**

سال ۱۸۸۸ میلادی، مطابق با ۱۲۶۶ شمسی را می توان آغاز مرحله بانکداری جدید در ایران دانست، زیرا در این سال، برای نخستین بار، یک بانک انگلیسی به نام بانک جدید شرق، که مرکز آن در هندوستان بود، فعالیت بانکی را با روش جدید در ایران شروع کرد و در تهران و برخی از شهرهای مهم ایران چند شعبه دایر ساخت.

سپس، در سال ۱۸۸۹ میلادی (۱۲۶۷ شمسی) بانک شاهنشاهی ایران به موجب امتیازنامه که از طرف ناصرالدین شاه به «بارون جولیبوس دورویتر» (Baron Julius de Reuter) (به عنوان جبران خسارت ابطال امتیازنامه نفتی سال ۱۸۸۰) اعطا شده بود، بوجود آمد و این بانک با خرید تأسیسات بانک جدید شرق، از تاریخ ۹ فروردین ماه ۱۲۶۹ شمسی (۳۱ مارس ۱۸۹۰) فعالیت خود را رسماً در ایران آغاز کرد.

مطابق مواد امتیازنامه، مدت امتیاز این بانک ۶۰ سال و مرکز آن در تهران تعیین شده بود و نیز بانک حق داشت که در سایر شهرها یا در خارج از کشور هم شعبی را دایر کند، ولی بعداً به موجب تغییری که در امتیازنامه داده شد، مرکز اصلی بانک، لندن شناخته شده و بانک مزبور تابع قوانین کشور انگلستان گردید. سرمایه این بانک ۴ میلیون لیره بود که پرداخت یک ربع آن برای تشکیل بانک و شروع کار اجباری بود. هم چنین، به موجب ماده ۳ امتیازنامه، حق صدور اسکناس در سرتاسر کشور با تعیین حداکثر آن، انحصاراً به بانک شاهی اعطا شده بود. نسبت بین اندوخته فلزی و میزان اسکناس، برای دو سال اول،

ایران بود، رواج پیدا کند. به علاوه، صرافان با تنزیل بروات و سفته های تجاری برای مدت کوتاه و گاهی هم برای مدت های طولی، به بازرگانان اعتبار می دادند.

مشخصات عمده صرافی در ایران در این زمان عبارت بود از پراکندگی و عدم تمرکز مالی، بدین معنی که هر صراف به اتکای سرمایه شخصی و در حدود قدرت مالی خود، در یک شهرستان یا در تمام مملکت یا حتی در کشورهای خارج (بسا بازکردن حساب در بانک های خارج و فرستادن نماینده به مراکز عمده تجارت آن روز) عهده دار عملیات صرافی بود. در این هنگام، کار دسته جمعی یا ایجاد شرکت معمول نبود تا صراف ها بتوانند در مواقع ضرورت از قدرت مالی یکدیگر استفاده کنند و هر مؤسسه صرافی منحصرأ در مالکیت خانواده واحدی بود که اعضای آن هریک شعبه ای را اداره می کردند و چون رقابت شدید بود و گاه در حدود دو بیست صرافی پول در یک شهر وجود داشت، لذا هیچیک از این موسسات نمی توانست قدرت و سرمایه کافی برای تسلط بر امور مالی محیط فعالیت خود را بدست آورد.

یکی از خصوصیات دیگر صرافی در این دوره، عدم تخصص و جدا نبودن صرافی از امور بازرگانی بود، به این معنی که صرافان به امور تجاری نیز مبادرت می ورزیدند. همچنین، پاره ای از بازرگانان، ضمن کارهای عادی بازرگانی خود، به مبادله پول های مختلف با یکدیگر و خرید و فروش سفته و انجام سایر امور صرافی و بانکی مشغول بودند.

● **در طول تاریخ، صرافان ایران بخشی از وظایف بانکداری امروز را بر عهده داشتند، ولی بهره وام های اعطایی آنان به بازرگانان بسیار زیاد بود.**

بدین ترتیب، صرافان ایرانی توانستند بخشی از وظایف بانکداری امروزی را به عهده گیرند و تا مدت ها، علاوه بر ایجاد تسهیلات در امر ارتباط پولی در داخل و خارج کشور، اعتبارات مورد نیاز را نیز در اختیار بازرگانان بگذارند و با صدور حواله ها و در جریان گذاشتن بیجک، به گردش پولی کشور کمک کنند، ولی بهره وام های اعطایی آنها به بازرگانان بسیار زیاد بود. به علاوه، در اواخر قرن نوزدهم میلادی که روابط بازرگانی

آوردند. ولی بانک شاهی به تدریج با رعایت حزم و احتیاط در معاملاتش موفق شد که اعتماد عمومی را به خود جلب کند و قدرت بانکی را در کشور به انحصار خود درآورد. افزایش سپرده‌های بانک مؤید این نظر است و توسعه و رونق فوق‌العاده فعالیت بانک را روشن می‌سازد.

سپرده‌های این بانک که در سال ۱۸۹۰ در حدود ۲۰۰ هزار لیره بود، در سال ۱۹۲۳ به بیش از ۴ میلیون و در سال ۱۹۲۸ به ۷/۸ میلیون لیره بالغ شد.

بانک شاهی هم‌چنین، در بازار پول فعالیت می‌کرد و به منظور توسعه مبادلات بین ایران و کشور انگلستان، تسهیلات اعتباری در اختیار بازرگانان می‌گذاشت و علاوه بر کارهای بانکی، به عملیات صنعتی و تجارتي نیز می‌پرداخت.

* بانک استقراضی ایران:

پس از تشکیل بانک شاهی، به علت رقابتی که در آن زمان بین کشور انگلیس و روسیه تزاری در ایران وجود داشت، یکی از اتباع دولت روسیه تأسیس شرکتی به نام انجمن استقراض را به ایران پیشنهاد کرد. این پیشنهاد مورد قبول واقع شد و در نتیجه، در سال ۱۸۹۰ اجازه تأسیس بانک استقراضی ایران به یکی از اتباع دولت روسیه به نام «ژاک پولیاکف» برای مدت ۷۵ سال داده شد. این بانک ابتدا در سال ۱۸۹۱ با سرمایه ۵۰۰ هزار تومان به صورت شرکت سهامی رسماً تشکیل شد و به عنوان یک بانک بازرگانی مشغول کار گردید، ولی به تدریج، دولت تزاری روسیه سهام بانک مزبور را خریداری کرد، به طوری که تا سال ۱۸۹۹ کلیه سهام بانک به دولت روسیه تعلق گرفت و بانک استقراضی به صورت شعبه‌ای از بانک روس، که مستقیماً به وسیله وزارت دارایی دولت روسیه اداره می‌شد، درآمد. این بانک در اغلب شهرهای شمال ایران شعبی تأسیس کرد، و بیشتر، معاملات رهنی انجام می‌داد. این بانک بیشتر جنبه سیاسی داشت و هدف‌های اقتصادی و تجاری آن هم تابع نظریات سیاسی دولت تزاری بود. به همین علت، اداره امور بانک غالباً به وابسته بازرگانی سفارت محول می‌شد.

سرمایه بانک استقراضی ایران در سال ۱۹۰۷ به ۶ میلیون تومان افزایش یافت. فعالیت این بانک بیشتر روی مبادلات ایران و شوروی متمرکز بود و بانک برای تحکیم نفوذ روسیه تزاری، به متفذانی که متمایل به سیاست آن

کشور بودند، مبالغ زیادی با بهره کم وام می‌داد. از طرف دیگر، بانک واسطه وام‌های دولت از روسیه بود و دولت ایران به وسیله بانک مزبور مبالغ زیادی را از کشور روسیه قرض کرد، ولی از نظر اقتصادی هیچ وقت بانک روس نتوانست با بانک شاهی، که عملیاتش بیشتر با اصول بانکی مطابقت داشت، به طور جدی رقابت کند و موقعیت ممتاز آنرا متزلزل نماید.

طبق ماده ۵ عهدنامه ۱۹۲۱ (۲۲ مردادماه ۱۳۰۱) که به موجب آن، دولت جدید اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی از کلیه امتیازات دولت تزاری در ایران صرف‌نظر کرده بود، بانک استقراضی با تمام دارایی و دیونش به دولت واگذار شد و وزارت دارایی مأمور تصفیه عملیات آن گردید. ابتدا دولت ایران در نظر داشت که آنرا به بانک دولتی تبدیل کند، ولی چون دارایی آن بیشتر املاکی بود که سریعاً قابل تبدیل به نقد نبود، لذا در تأمین این نظر توفیق نیافت تا اینکه در سال ۱۳۱۲ به موجب قانون اجازه تأسیس بانک فلاحی و صنعتی، ضمیمه بانک مزبور شد.

● **بانک استقراضی ایران، در حقیقت، یک صندوق اعتباری بود که از طرف وزارت مالیه دولت تزاری در ایران تأسیس شده بود و در موقع انتقال آن به دولت ایران، موجودی نقدی بانک فقط ۷۶ تومان بود!**

بانک استقراضی در حقیقت، یک صندوق اعتباری بود که از طرف وزارت مالیه تزاری در ایران تأسیس شده بود و در موقع انتقال آن به دولت ایران، موجودی نقدی بانک فقط ۷۶ تومان بود.

* بانک عثمانی:

مؤسسه خصوصی خارجی دیگری که در مقام فعالیت در ایران برآمد، بانک عثمانی بود که در سال ۱۳۰۱ شمسی (۱۹۲۲ میلادی) شعبی را در ایران دایر کرد. این بانک، در سال ۱۸۶۳ میلادی توسط انگلیسی‌ها و فرانسوی‌ها با سرمایه ۴/۱ میلیون لیره انگلیس در اسلامبول تشکیل شد و تا سال ۱۹۳۳ بانک مرکزی ترکیه بود. بانک مزبور هم شعبی را تهران، همدان و

کرمانشاه تأسیس کرد و در ایران بیشتر عهده‌دار عملیات بازرگانی با کشور عراق بود و ضمناً عملیات معمولی بانکی را هم انجام می‌داد. این بانک در سال ۱۹۵۶ (۱۳۳۴) به فعالیت خود در ایران پایان داد.

اثرات بانک‌های خارجی در تحولات بانکداری ایران

بانک شاهی در بین بانک‌های خارجی در ایران دارای موقعیتی ممتاز بود، زیرا علاوه بر دارا بودن حق انحصاری نشر اسکناس، بانک دولتی نیز محسوب می‌شد و لذا کلیه عواید نزد آن متمرکز می‌گردید و نیز در اداره امور عمومی دولتی، از قبیل وصول و ایصال مخارج و ضرب مسکوکات، نقش مهمی داشت و در نتیجه، از این راه نفوذ زیادی در اوضاع سیاسی و اقتصادی ایران پیدا کرد. روابط بسیار نزدیک با شرکت سابق نفت نیز از عوامل مساعد برای پیشرفت کار این بانک در ایران محسوب می‌شد و شرکت مزبور تا زمان تأسیس بانک ملی ایران کلیه معاملات ارزی خود را با این بانک انجام می‌داد و پس از تشکیل بانک ملی نیز ۴۰ درصد از معاملات شرکت نفت را کماکان بانک مزبور انجام می‌داد.

عملیات بانک شاهی، در مقایسه با سایر بانک‌های خارجی در ایران، بیشتر با اصول بانکی مطابقت داشت و به همین علت، این بانک توانست به تدریج نظارت بر کلیه عملیات بانکی را تحت اختیار خود در آورد، به خصوص زمانی که صرافان ایرانی یکی پس از دیگری دست از کار کشیدند و بانک استقراضی نیز در ایران بر چیده شد، موفق گردید که مدت‌های مدیدی در عملیات بانکی را در اختیار و انحصار خود در آورد. ولی تضاد عمیقی هم در هدف‌های این بانک وجود داشت، زیرا از یک طرف، میبایستی منافع مادی صاحبان سهام راه که خارجی بودند، تأمین کند و از طرف دیگر، به علت اینکه بانک دولتی ایران محسوب می‌شد، لازم بود که حفظ منافع عمومی ملت ایران را مورد توجه قرار دهد این تضاد مورد تصدیق خود بانک هم بود، به طوری که در گزارش سال ۱۹۰۴ بانک و صاحبان سهام یاد شده بود که «ما در عین اینکه بانک دولتی ایران هستیم، یک موسسه بزرگ انگلیسی در ایران می‌باشیم».

پس از تأسیس بانک ملی ایران، دولت امتیاز نشر اسکناس را در مقابل ۲۰۰ هزار لیره از بانک

ورزیده می‌توانستند به توسعه و تکامل سیستم بانکی ایران کمک کنند. از طرف دیگر، با وجود اینکه آنها ایران را با سیستم جدید بانکی آشنا کردند، ولی متأسفانه سیستم صرافی و بانکی ایران در این دوره پیشرفت نکرد و راه تکامل نیپمود و علت اصلی آنهم این بود که بانک‌های خارجی و صرافان و مؤسسات اعتباری داخلی نسبت به همدیگر روش خصومت‌آمیز داشتند و به جای ایجاد محیط سالم برای بنیاد و توسعه مؤسسات بانکی داخلی، تصمیم به برانداختن یکدیگر گرفتند و چون بانک‌های خارجی با حربه‌های قویتر مجهز بودند، لذا توانستند صرافان را از پا درآورند.

نیاوردند و سریعاً ورشکست و از صحنه فعالیت خارج شدند و در نتیجه، حدود ۳۰ سال مقررات پولی و بانکی کشور در اختیار بانک‌های خارجی، به خصوص بانک شاهی قرار گرفت و این امر، موجب اشاعه نفوذ و تسلط خارجیان در اقتصاد کشور شد و بانک‌های خارجی هم با آشنایی با روش جدید بانکداری و سرمایه‌زیاد و از همه مهمتر، با اتکای به قدرت‌های بزرگ مالی و سیاسی کشورهای متبوع خود، توانستند صرافان ایرانی را از پای درآورند و در نتیجه، مدت‌ها سرمایه‌داران ایرانی جرأت سرمایه‌گذاری در رشته بانکداری را نداشتند.

به‌طور خلاصه، بررسی وضع بانک‌های خارجی در دوره قبل از تأسیس بانک ملی ایران نشان می‌دهد که این بانک‌ها، به خصوص بانک شاهی، با سرمایه کافی و تشکیلات سالم و کادر

شاهی خریداری کرد و سپس، در سال ۱۳۱۱ آنرا به بانک ملی ایران واگذار نمود. بانک شاهی تا سال ۱۳۲۷ به صورت بازرگانی به فعالیت خود ادامه داد و با وجود اینکه مقداری از قدرت سابق خود را از دست داده بود، ولی از سایر حقوق و امتیازات بهره‌مند بود و از سال ۱۳۲۷ تا ۱۳۳۱ تحت عنوان بانک انگلیس در ایران و خاورمیانه مشغول کار شد تا اینکه در سال ۱۳۳۱ فعالیت خود را در ایران پایان داد.

به موازات پیشرفت فعالیت بانک‌های خارجی، مؤسسات صرافی داخلی نیز کوشیدند تا وضع فنی خود را با مقتضیات زمان وفق دهند، ولی در مقابل رقابت مؤسسات بانکی خارجی، که از امتیازات استثنایی بهره‌ور بودند، تاب

ادامه دارد

برگه اشتراک

بانک و اقتصاد

BANK VA EGHTESSAD

تاریخ

نام و نام خانوادگی مشترک:

سن: تحصیلات: شغل:

شماره‌های درخواستی: از شماره تا شماره

نشانی پستی:

شماره تلفن تماس:

مشترک گرامی

* هزینه اشتراک مجله برای ششماه ۱۵۰۰۰ ریال و برای یک سال ۳۰۰۰۰ ریال است. لطفاً هزینه اشتراک را به حساب بانکی شماره ۲۷۸۹۰۳۰۰۱ نزد شعبه سامان بانک تجارت (کد ۳۲۴) واریز کنید و فتوکپی رسید بانکی را همراه با برگه اشتراک تکمیل شده به نشانی زیر بفرستید:

تهران / خیابان حجاب / کوچه سوم / شماره ۱۱+۲ / صندوق پستی: تهران / ۱۴۱۵۵-۵۵۴۸